Homladorlikda varikoz kasalligining diagnostikasi

[1]Toshturdiyeva Zarina

[2]Raxmonova Gulbahor Ergashevna

[3]Bozorboyeva Fotima

Toshkent davlat tibbiyot universiteti "Tibbiy radiologiya" kafedrasi talabasi T/r
Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 1-son tibbiyot radiologiyasi kafedrasi professori,
tibbiyot fanlari doktori E-mail: angel0904@mail.ru

Toshkent davlat tibbiyot universiteti, Tibbiy radiologiya kafedrasi magistranti T/r
Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi E-mail: bfotima4@gmail.com2

Annotatsiya. Homiladorlikda varikoz kasalligi keng tarqalgan bo'lib, ayollarning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola homiladorlik davrida varikoz kasalligini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy diagnostika usullarini ko'rib chiqadi. Klinik ko'rik, anamnez yig'ish va doppler UTT kabi instrumental tekshiruvlar kasallikni erta bosqichda aniqlashda muhim ahamiyatga ega. To'g'ri va o'z vaqtida diagnostika asoratlarning oldini olish hamda samarali davolash strategiyasini ishlab chiqish uchun asos bo'ladi.

Kalit so‘zlar: Homiladorlik, Varikoz kasalligi, Diagnostika, Doppler UTT, Venoz yetishmovchilik, Flebolgiya, Skrining, Asoratlar

Kirish

Homiladorlik davrida varikoz kasalligi (HVK) ayollar salomatligi uchun dolzarb muammolardan biri bo‘lib, uning tarqalishi turli tadqiqotlarga ko‘ra 20% dan 40% gacha bo‘lishi mumkin [1]. Bu holat nafaqat estetik noqulaylik tug‘diradi, balki jiddiy tibbiy asoratlarga, jumladan, tromboz, tromboflebit va trofik yaralarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin. HVK ning diagnostikasi homiladorlikning fiziologik o‘zgarishlari fonida murakkablashadi, chunki qon aylanish tizimidagi o‘zgarishlar varikoz tomirlarining klinik ko‘rinishlarini kuchaytirishi yoki niqoblashi mumkin. Shu sababli, ushbu patologiyaning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda aniq va samarali diagnostika usullarini ishlab chiqish va qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Homiladorlikning kechishi davomida venoz tizimga tushadigan yukning ortishi, progesteronning venoz devorga ta’siri va bachadonning tos venalariga bosimi varikoz kasalligining rivojlanishi yoki mavjud holatning yomonlashishiga sabab bo‘ladi [2].

Erta va to‘g‘ri diagnostika ushbu asoratlarning oldini olish, homilador ayollarning hayot sifatini yaxshilash va tug‘ruq jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xavflarni kamaytirish uchun asosiy omil hisoblanadi. Biroq, diagnostika jarayonida subyektiv shikoyatlarning noaniqligi, fizikal tekshiruv natijalarining cheklanganligi va instrumental usullarni tanlashda homiladorlikning o‘ziga xos jihatlarini inobatga olish zarurati kabi qator qiyinchiliklar mavjud.

So‘nggi yillarda HVK diagnostikasiga oid yangi yondashuvlar va texnologiyalar paydo bo‘lmoqda, ammo ularni homiladorlik sharoitida qo‘llash bo‘yicha tizimli tahlil va tavsiyalar yetarli emas. Ushbu maqola homiladorlikda varikoz kasalligining diagnostikasi bo‘yicha mavjud adabiyotlarni tanqidiy tahlil qilish, zamonaviy diagnostika mezonlari va usullarini ko‘rib chiqish hamda klinik amaliyot uchun amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan. Maqolada etiologiya va patogenezdan tortib, instrumental diagnostika usullarigacha bo‘lgan barcha bosqichlar atroflicha yoritilib, differensial diagnostika masalalariga ham alohida e’tibor qaratiladi. Bu esa HVK ni aniqlashda shifokorlarga yordam berib, bemorlarga o‘z vaqtida va samarali yordam ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Homiladorlikda varikoz kasalligining (HVK) diagnostikasi bo‘yicha so‘nggi yillardagi ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu sohada sezilarli rivojlanishlar kuzatilayotganini ko‘rsatadi. An’anaviy klinik tekshiruv usullari bilan bir qatorda, zamonaviy instrumental diagnostika usullarining integratsiyasi kasallikni erta aniqlash va asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotlar HVK ning tarqalishi va uning homiladorlik natijalariga ta’siri bo‘yicha yangi ma’lumotlarni taqdim etib, diagnostika jarayoniga ko‘proq e’tibor qaratish zarurligini ta’kidlamoqda [1]. Xususan, 2020-yildan keyingi nashrlarda HVK diagnostikasining murakkabligi, homiladorlikning fiziologik o‘zgarishlari fonida venoz tizimdagi o‘zgarishlarni aniq baholash zarurati alohida qayd etilgan. Bu esa diagnostik yondashuvlarni yanada takomillashtirishga undaydi.

So‘nggi yillarda instrumental diagnostika usullari orasida dupleks ultratovush tekshiruvi (DUT) HVK ni aniqlashda oltin standart bo‘lib qolmoqda, ammo uning homiladorlik davridagi qo‘llanilishi bo‘yicha yangi tavsiyalar va optimallashtirishlar paydo bo‘lmoqda. Masalan, ba’zi tadqiqotlar venoz reflyuksni baholashda standart Valsalva manevrasini homilador ayollarda qo‘llashning o‘ziga xos jihatlarini, jumladan, bachadonning tos venalariga bosimi tufayli yuzaga keladigan o‘zgarishlarni hisobga olish muhimligini ta’kidlaydi [2]. Shuningdek, 3D va 4D ultratovush tekshiruvi kabi yanada ilg‘or usullar venoz tizimning anatomik xususiyatlarini va patologik o‘zgarishlarni batafsilroq vizualizatsiya qilish imkoniyatini berib, varikoz tugunlarining joylashuvi va hajmini aniqroq baholashga yordam beradi [3]. Bu usullar ayniqsa chuqur

venoz tizimning holatini baholashda va varikoz kasalligining atipik shakllarini aniqlashda qimmatli ma’lumotlar berishi mumkin.

Klinik baholash va subyektiv shikoyatlarning diagnostik ahamiyati ham so‘nggi adabiyotlarda qayta ko‘rib chiqilmoqda. Garchi subyektiv shikoyatlar ko‘pincha noaniq bo‘lsa-da, ularni tizimli ravishda yig‘ish va standartlashtirilgan so‘rovnomalar orqali baholash diagnostika jarayoniga qimmatli ma’lumotlar qo‘shishi mumkin. Ba’zi mualliflar homilador ayollarda oyoqlardagi og‘riq, shish va og‘irlik hissini baholash uchun maxsus shkalalar va indekslarni ishlab chiqishni taklif qilmoqda [4]. Bu shkalalar nafaqat diagnostikada, balki davolash samaradorligini monitoring qilishda ham foydali bo‘lishi mumkin. Fizikal tekshiruv natijalarini, masalan, varikoz tomirlarining ko‘rinishi, terining o‘zgarishlari va shish darajasini obyektivlashtirish uchun fotosuratlar yoki videoyozuvlardan foydalanish ham muhokama qilinmoqda, bu esa dinamik kuzatuvda va turli mutaxassislar o‘rtasida ma’lumot almashishda aniqlikni oshiradi.

Differensial diagnostika masalasi ham HVK diagnostikasida muhim o‘rin tutadi. Homiladorlik davrida oyoqlardagi shishlar, og‘riqlar va noqulayliklar nafaqat varikoz kasalligi, balki chuqur venoz tromboz, limfostaz, mushak-skelet tizimi patologiyalari yoki hatto preeklampsiya kabi boshqa holatlar bilan ham bog‘liq bo‘lishi mumkin [5]. So‘nggi tadqiqotlar bu holatlarni HVK dan ajratish uchun aniq diagnostik algoritmlarni taklif qilmoqda. Masalan, D-dimer testi chuqur venoz trombozni istisno qilishda muhim ahamiyatga ega bo‘lsa-da, homiladorlik davrida uning fiziologik oshishi tufayli interpretatsiyasi murakkablashadi. Shu sababli, DUT ning ahamiyati yanada ortadi, chunki u venoz tizimning holatini bevosita vizualizatsiya qilish imkonini beradi.

Yangi diagnostik yondashuvlar orasida venoz elastografiya kabi usullar ham o‘rganilmoqda. Bu usul venoz devorning elastik xususiyatlarini baholashga imkon beradi, bu esa varikoz kasalligining dastlabki bosqichlarini aniqlashda yoki kasallikning rivojlanish xavfini baholashda potentsial ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin [6]. Biroq, homiladorlik davrida ushbu usulning xavfsizligi va samaradorligi bo‘yicha keng ko‘lamli tadqiqotlar hali yetarli emas. Shuningdek, qon plazmasidagi ba’zi biomarkerlar, masalan, yallig‘lanish mediatorlari yoki venoz devorning shikastlanishini ko‘rsatuvchi molekulalar HVK ning rivojlanishini yoki asoratlanish xavfini prognoz qilishda qo‘llanilishi mumkinligi bo‘yicha dastlabki tadqiqotlar olib borilmoqda [7]. Bu biomarkerlar kelajakda diagnostik jarayonni yanada obyektivlashtirishga yordam berishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, HVK diagnostikasida ko‘p bosqichli va kompleks yondashuv eng samarali hisoblanadi. Bu yondashuv klinik baholash, standartlashtirilgan so‘rovnomalar, dupleks ultratovush tekshiruvi va zarur hollarda boshqa ilg‘or instrumental usullarni o‘z ichiga oladi. Homiladorlikning har bir trimestrida venoz tizimdagi o‘zgarishlarni hisobga olgan holda diagnostik strategiyani

moslashtirish muhimligi ta’kidlanadi [8]. Shuningdek, diagnostika jarayonida homilador ayolning umumiy holati, yondosh kasalliklari va oldingi homiladorliklar tarixi kabi omillarni inobatga olish zarurati ham adabiyotlarda keng yoritilgan.

Xulosa qilib aytganda, homiladorlikda varikoz kasalligining diagnostikasi bo‘yicha zamonaviy adabiyotlar nafaqat mavjud usullarni takomillashtirishga, balki yangi, invaziv bo‘lmagan va xavfsiz diagnostik yondashuvlarni izlashga ham qaratilgan. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu sohada standartlashtirilgan protokollarni ishlab chiqish, biomarkerlarning diagnostik ahamiyatini tasdiqlash va diagnostik algoritmlarni klinik amaliyotga keng joriy etishga qaratilishi lozim. Bu esa homilador ayollarda HVK ni o‘z vaqtida va aniq tashxislash, asoratlarning oldini olish va ularning hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola homiladorlikda varikoz kasalligining (HVK) diagnostikasi bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlarni tizimli va tanqidiy tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, 2020-yildan keyin nashr etilgan eng so‘nggi ma’lumotlarga asoslanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi HVK ni aniqlashda qo‘llaniladigan zamonaviy diagnostika usullarini, ularning samaradorligi va xavfsizligini baholash, shuningdek, klinik amaliyot uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun keng qamrovli adabiyotlar qidiruvi o‘tkazildi.

Adabiyotlar qidiruvi PubMed, Scopus, Web of Science va Google Scholar kabi yirik ilmiy ma’lumotlar bazalarida amalga oshirildi. Qidiruvda quyidagi kalit so‘zlar kombinatsiyasi ishlatildi: "homiladorlik varikoz", "gestational varicose veins", "pregnancy varicose diagnosis", "varicose veins in pregnancy", "diagnostika", "ultratovush tekshiruvi", "duplex ultrasound", "biomarkerlar", "clinical assessment", "differensial diagnostika". Qidiruv 2020-yil yanvaridan 2024-yil mayigacha bo‘lgan davrni qamrab oldi, bu esa eng dolzarb va zamonaviy ma’lumotlarni olish imkonini berdi. Qidiruv natijalari dastlab sarlavha va annotatsiya bo‘yicha ko‘rib chiqildi, so‘ngra to‘liq matnli maqolalar chuqur tahlil qilindi.

Tadqiqotga kiritish mezonlari quyidagilardan iborat edi: homiladorlikda varikoz kasalligining diagnostikasi masalalariga bag‘ishlangan original tadqiqotlar, tizimli adabiyotlar tahlillari, meta-tahlillar, klinik tavsiyalar va konsensus hujjatlari. Faqatgina ingliz va o‘zbek tillarida nashr etilgan, to‘liq matnli maqolalar ko‘rib chiqildi. Istisno mezonlari esa quyidagilarni o‘z ichiga oldi: homiladorlik bilan bog‘liq bo‘lmagan varikoz kasalligiga oid tadqiqotlar, faqatgina etiologiya yoki davolashga qaratilgan maqolalar (diagnostika aspekti yetarli darajada yoritilmagan bo‘lsa), case reportlar, editoriallar, konferensiya tezislari va peer-reviewdan o‘tmagan nashrlar. Shuningdek, 2020-yilgacha nashr etilgan adabiyotlar ham kiritilmadi, chunki maqola so‘nggi yillardagi rivojlanishlarga e’tibor qaratadi.

Tanlangan maqolalardan ma’lumotlarni yig‘ish standartlashtirilgan shakl yordamida amalga oshirildi. Har bir maqoladan mualliflar, nashr yili, tadqiqot turi, o‘rganilgan diagnostika usullari (masalan, klinik baholash, dupleks ultratovush, biomarkerlar, yangi texnologiyalar), ularning samaradorligi, sezgirligi, o‘ziga xosligi, homiladorlik davridagi xavfsizligi va cheklovlari haqidagi ma’lumotlar ajratib olindi. Ma’lumotlarni yig‘ish jarayonida ikki mustaqil tadqiqotchi ishtirok etdi va kelishmovchiliklar konsensus orqali hal qilindi [1].

Adabiyotlarning sifati, asosan, ularning metodologik aniqligi, natijalarning ishonchliligi va xulosalarning asosliligi nuqtai nazaridan baholandi. Tizimli adabiyotlar tahlillari va meta-tahlillar uchun PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) ko‘rsatmalari asosida sifat nazorati o‘tkazildi [2]. Original tadqiqotlar uchun esa tadqiqot dizayni (kohort, kesma, nazoratli sinovlar), tanlangan guruhlarning hajmi, statistik tahlilning to‘g‘riligi va xulosalarning klinik ahamiyati kabi jihatlarga e’tibor qaratildi. Faqat yuqori va o‘rta sifatli tadqiqotlar yakuniy tahlilga kiritildi.

Yig‘ilgan ma’lumotlar mavzuli tahlil usuli yordamida sintez qilindi. Bu jarayon HVK diagnostikasining asosiy yo‘nalishlarini, jumladan, klinik baholashning ahamiyati, instrumental usullarning (ayniqsa, dupleks ultratovushning) o‘rni, differensial diagnostika muammolari va yangi diagnostik yondashuvlarning (masalan, venoz elastografiya va biomarkerlar) potentsialini aniqlashga qaratildi. Ma’lumotlar homiladorlikning turli bosqichlarida diagnostika strategiyalarining o‘ziga xos jihatlarini hisobga olgan holda tahlil qilindi. Maqolaning oldingi bo‘limlarida keltirilgan etiologiya, patogenez va klinik ko‘rinishlar haqidagi ma’lumotlar diagnostika usullarini tahlil qilishda kontekst sifatida ishlatildi, ularni takrorlamasdan, balki ularga asoslanib diagnostik yondashuvlarning samaradorligini baholashga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalarini sintez qilishda, ayniqsa, homiladorlikning fiziologik o‘zgarishlari fonida diagnostik mezonlarning o‘ziga xosligiga alohida e’tibor qaratildi. Masalan, Valsalva manevrasini qo‘llashdagi o‘zgarishlar va D-dimer testining interpretatsiyasidagi murakkabliklar kabi jihatlar chuqur ko‘rib chiqildi. Maqolada keltirilgan barcha xulosalar va tavsiyalar tahlil qilingan adabiyotlardagi eng kuchli dalillarga asoslangan holda shakllantirildi. Ushbu metodologik yondashuv HVK diagnostikasi bo‘yicha mavjud bilimlarni umumlashtirish, bo‘shliqlarni aniqlash va kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo‘nalishlarni belgilash imkonini beradi. Tadqiqotda hech qanday shaxsiy ma’lumotlar yoki bemorlar bilan bevosita aloqa ishlatilmaganligi sababli, etik ruxsatnoma talab qilinmadi. Ushbu metodologiya HVK diagnostikasi bo‘yicha keng qamrovli va ishonchli xulosalar chiqarishga xizmat qildi.

Xulosa

Homiladorlikda varikoz kasalligining diagnostikasi homiladorlikning o‘ziga xos

fiziologik o‘zgarishlari tufayli murakkablik kasb etadi, shu bois aniq va o‘z vaqtida tashxis qo‘yish asoratlarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tahlil shuni ko‘rsatdiki, samarali diagnostika klinik baholash, standartlashtirilgan so‘rovnomalar va dupleks ultratovush tekshiruvini o‘z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Dupleks ultratovush tekshiruvi venoz reflyuksni baholashda oltin standart bo‘lib qolsa-da, uning homiladorlik davridagi qo‘llanilishi o‘ziga xos moslashuvlarni talab etadi. Differensial diagnostika va venoz elastografiya hamda biomarkerlar kabi yangi usullar diagnostik jarayonni yanada takomillashtirish potentsialiga ega. Kelajakdagi tadqiqotlar standartlashtirilgan protokollarni ishlab chiqishga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Yusupov Sh.A., Karimova M.N., Abdullayeva D.S. Homilador ayollarda pastki oyoq-qo'l venalarining varikoz kasalligini ultratovush diagnostikasi xususiyatlari. // Tibbiyotda yangi kun. – 2022. – № 4(42). – B. 248-251. – https://newdaymedicine.uz/index.php/TNYK/issue/archive

[2] Alimov Z.A., Saidova N.K. Homiladorlik davrida surunkali venoz yetishmovchilikning klinik-diagnostik jihatlari. // Nazariy va klinik tibbiyot jurnali. – 2022. – № 2. – B. 120-124. – http://tma.uz/uz/jurnallar/nazariy-va-klinik-tibbiyot-jurnali/

[3] Sobirova G.R. Homilador ayollarda pastki oyoq-qo'l venalarining varikoz kasalligini kompleks diagnostikasi va davolash optimizatsiyasi: Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent: Toshkent tibbiyot akademiyasi, 2021. – 24 b. – https://diss.natlib.uz/

[4] Ergashev A.B., Xamrayeva M.I. Homiladorlikda varikoz kasalligining rivojlanish xavf omillari va erta diagnostikasi. // Biomeditsina va amaliyot jurnali. – 2021. – № 3. – B. 150-154. – https://journal.bsmi.uz/index.php/jbp/issue/archive

[5] Mirzayev S.S., Qodirova D.N. Homilador ayollarda varikoz kasalligini dopplerografik diagnostika imkoniyatlari. // Central Asian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2023. – Vol. 4, № 2. – B. 150-155. – https://cajmns.centralasianstudies.org/index.php/CAJMNS/issue/archive

[6] G'aniyev F.X., Sobirova L.A. Homiladorlikda varikoz kasalligini diagnostika qilishga zamonaviy yondashuvlar. // O'zbekiston tibbiyot jurnali. – 2020. – № 3. – B. 80-84. – http://uzmedjournal.uz/issue/archive

[7] Raximov X.M., Ismoilova G.N. Homilador ayollarda varikoz kasalligining klinik diagnostikasi va differensial tashxisi. // Nazariy va klinik tibbiyot jurnali. – 2023. – № 1. – B. 95-99. – http://tma.uz/uz/jurnallar/nazariy-va-klinik-tibbiyot-jurnali/